

УДК 338.532.42

Петришин Л.П.

кандидат економічних наук,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Львівського національного аграрного університету

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена обґрунтуванню цільових орієнтирів розвитку сільськогосподарських підприємств. Вони розроблялися відповідно до необхідності збереження експортного потенціалу АПК країни та забезпечення продовольчої безпеки. Визначено перспективні показники обсягів виробництва м'яса, молока, плодів і ягід, а також валової продукції сільського господарства.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, розвиток, прогноз, цільові орієнтири.

Петришин Л.П. ЦЕЛЕВЫЕ ОРИЕНТИРЫ РАЗВИТИЯ ХОЗЯЙСТВ НАСЕЛЕНИЯ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

Статья посвящена обоснованию целевых ориентиров развития сельскохозяйственных предприятий. Они разрабатывались в соответствии с необходимостью сохранения экспортного потенциала АПК страны и обеспечения продовольственной безопасности. Определены перспективные показатели объемов производства мяса, молока, плодов и ягод, а также валовой продукции сельского хозяйства.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, развитие, прогноз, целевые ориентиры.

Petryshyn L.P. TARGETS OF DEVELOPMENT OF PEOPLE'S HOUSEHOLDS AND AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

The article is devoted to argumentation of the targets of agricultural enterprises development. They were defined considering the necessity to preserve the export potential of AIC of the country and supply its food safety. The research determines prospective indicators as to volume of meat, milk, fruits and berries production, as well as gross output of agriculture.

Keywords: agricultural enterprises, development, forecast, targets.

Постановка проблеми. Метою аграрної політики будь-якої країни є забезпечення її продовольчої безпеки, найвищий рівень якої спостерігається тоді, коли сільські товаровиробники здатні не лише забезпечувати якісним продовольством усі верстви населення, але й заробляти додаткові кошти на експорті значної частини виробленої в сільськогосподарській галузі продукції. Достатній рівень продовольчої безпеки досягається тоді, коли національний АПК здатний забезпечити населення основними продуктами харчування. Конкретні цифрові параметри досягнутого рівня продовольчої безпеки відображаються насамперед через показники освоєння норм споживання цих продуктів із розрахунку на одну особу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нашій країні функціонують різноманітні наукові заклади, які займаються розробленням прогнозних показників розвитку сільського господарства й АПК. Вони подають органам державної влади обґрунтовані перспективні показники та стратегії їх досягнення. Крім того, значну увагу цій проблемі приділяють окремі вчені, серед яких варто відзначити праці Ю. Лупенка, М. Пугачова, В. Месель-Веселяка [1], О. Бородіної [2], Н. Станасюка [3], О. Чечеля [4] та ін. Вони обґрунтували перспективні параметри галузі, виходячи зі власних підходів до розуміння її ролі в майбутньому розвитку країни.

Мета статті полягає у визначенні цільових орієнтирів розвитку сільськогосподарських підприємств країни у контексті змін у їхній економічній поведінці.

Виклад основного матеріалу. У жовтні 2016 р. Кабінет Міністрів України затвердив нові набори продуктів харчування, продовольчих товарів і послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, які використовуються для проведення розрахунків під час формування мінімальних соціальних стандартів, зокрема прожиткового мінімуму. Затверджені Постановою КМУ, ці норми споживання мають офіційний характер, однак їх не можна використовувати для проведення прогнозних розрахунків, оскільки вони розраховані на забезпечення мінімаль-

них потреб населення у продуктах харчування. Для цього варто використовувати раціональні, а не мінімальні норми споживання продуктів харчування.

У колишньому СРСР такі норми розроблялися задля розрахунків раціональних споживчих бюджетів. У нашій країні такі норми мають неофіційний характер. Більшість науковців під час їх використання посилаються на розроблений Міністерством охорони здоров'я «Орієнтовний набір основних видів продовольчої сировини і харчових продуктів для забезпечення в середньому на душу населення на 2005–2015 рр.», однак пошук відповідного документа в органах місцевої влади та через мережу Internet не дав результатів. Варто зазначити, що цей набір, наведений у публікаціях окремих вчених, мало чим відрізняється від колишнього радянського. Тому, на нашу думку, його можна використати як основу для порівняння фактично досягнутих показників споживання з нормативними, а також для перспективних розрахунків.

У табл. 1 проведено порівняння нормативних та фактичних показників середньодушового споживання основних продуктів харчування.

Із десяти груп основних продуктів харчування досягнути рекомендованих дієтологами норм споживання вдалося за 6 групами. Це яйця, хліб та хлібопродукти, картопля, овочі та баштанні, цукор та рослинні олії. Водночас рівень споживання м'яса та м'ясопродуктів, молока та молокопродуктів, плодів і ягід, риби та рибопродуктів у 2015 р. був значно нижчим від рекомендованих норм. Аналіз балансу м'яса та м'ясопродуктів у країні в 2015 р. показав, що домогосподарства споживали головним чином продукти вітчизняного виробництва.

Варто зазначити, що загальний показник середньодушового споживання м'яса і м'ясопродуктів у країні у 2015 р. був нижчим не лише від раціональної норми, але й від мінімальної. Отже, на перспективу варто прогнозувати кардинальне покращення ситуації у сфері забезпечення населення м'ясом і м'ясопродуктами – до 80 кг на одну особу за рік.

Варто зазначити, що прогнозувати зміни в обсягах виробництва м'яса в господарствах населення як сукупності значно простіше, ніж у сукупності сільськогосподарських підприємств, адже в першій групі дія чинників є значно стабільнішою. Тому для прогнозування необхідних обсягів виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах потрібно спочатку розрахувати обсяги його виробництва в господарствах населення, для чого скористаємося відповідними можливостями стандартної комп'ютерної програми EXCEL. Результати проведених розрахунків наведено на рис. 1.

Порівняння прогнозних показників, визначених на основі лінійної, експоненціальної, логарифмічної та степеневі ліній тренду, показало, що вони практично не відрізняються між собою. До 2025 р. обсяг виробництва м'яса в забійній вазі у господарствах населення продовжуватиме скорочуватися і на кінець розрахункового періоду становитиме 650–700 тис. т. При цьому коефіцієнт апроксимації відповідних ліній тренду коливається в дуже незначних межах – від 0,8115 для лінійної функції до 0,8255 – для степеневі.

Тому найбільш імовірним показником обсягу виробництва м'яса в забійній вазі в господарствах населення у 2025 р. вважаємо середню величину з прогнозованих за іншими кривими показників – 675 тис. т. Це означає, що для досягнення загального для всіх категорій

показника сільськогосподарські підприємства країни у 2025 р. повинні виробляти $3,4 - 0,675 = 2,725$ тис. т м'яса в забійній вазі, або на 86,3% більше від досягнутого в 2015 р. рівня. Середньорічні темпи зростання обсягів виробництва цього виду сільськогосподарської продукції повинні перевищувати 7%.

Порядок проведення прогнозних розрахунків розвитку молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах країни такий самий, як і під час проведення попередніх розрахунків. Спочатку необхідно окреслити перспективні параметри розвитку галузі в господарствах населення. Результати відповідних розрахунків наведено на рис. 2.

Ступінь ймовірності досягнення прогнозних показників обсягів виробництва молока в господарствах населення значно нижчий порівняно з аналогічними показниками щодо виробництва м'яса. Як і під час проведення попередніх розрахунків, найменш надійною виявилася поліноміальна функція. Інші чотири використані для прогнозних розрахунків функції показали приблизно однакові результати, на основі чого можна дійти висновку про те, що виробництво молока в господарствах населення країни у 2025 р. становитиме 7 млн. т.

З огляду на необхідність забезпечення середньодушового показника споживання молока 380 кг за

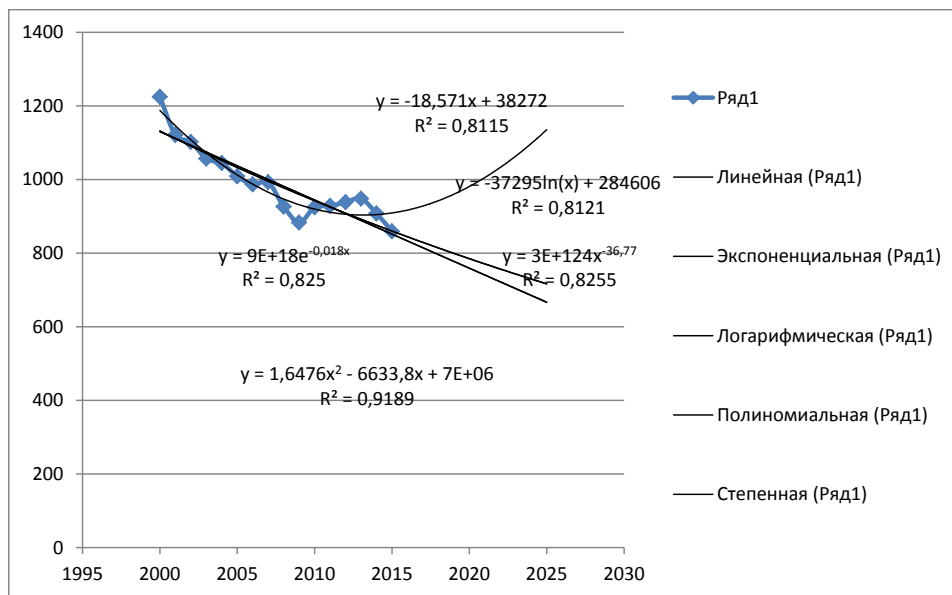

Рис. 1. Розрахунок прогнозних показників обсягу виробництва м'яса в забійній вазі в господарствах населення*

*Розрахунки автора

Таблиця 1

Споживання основних продуктів харчування з розрахунку на одну особу за рік, кг*

Вид продукту харчування	Раціональна норма	Фактично, 2015 р.	Відхилення, +, –
М'ясо і м'ясопродукти	80	50,9	-29,1
Молоко і молокопродукти	380	209,9	-170,1
Яйця, штук	290	280	-10
Хліб і хлібопродукти	101	103,2	+2,2
Картопля	124	137,5	+13,4
Овочі та баштанні	161	160,8	-0,2
Плоди, ягоди, виноград	90	50,9	-39,1
Риба та рибпродукти	20	8,6	-11,4
Цукор	38	35,7	-2,3
Олія	13	12,3	-0,7

*Розраховано автором

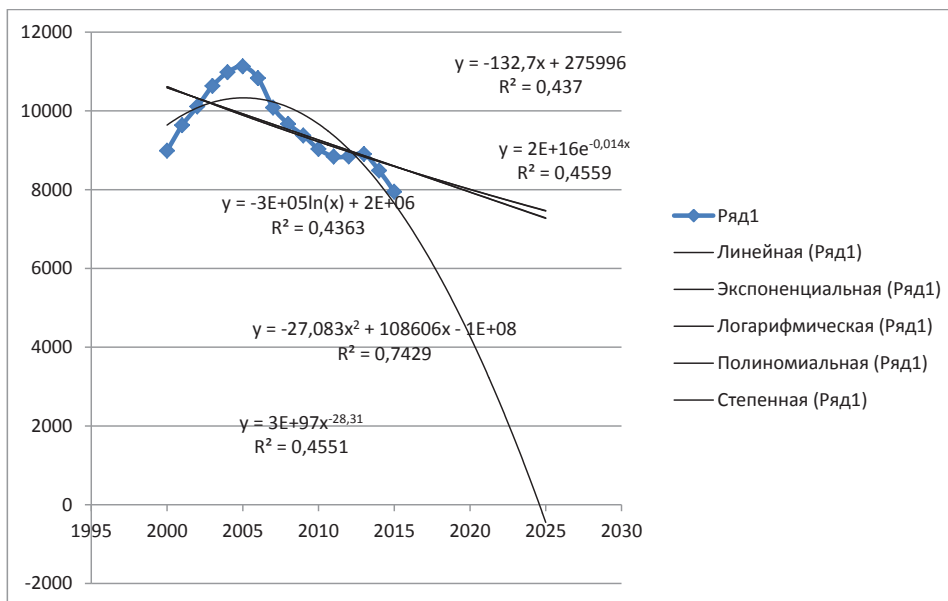

Рис. 2. Розрахунок прогностичних показників обсягу виробництва молока в господарствах населення*

*Розрахунки автора

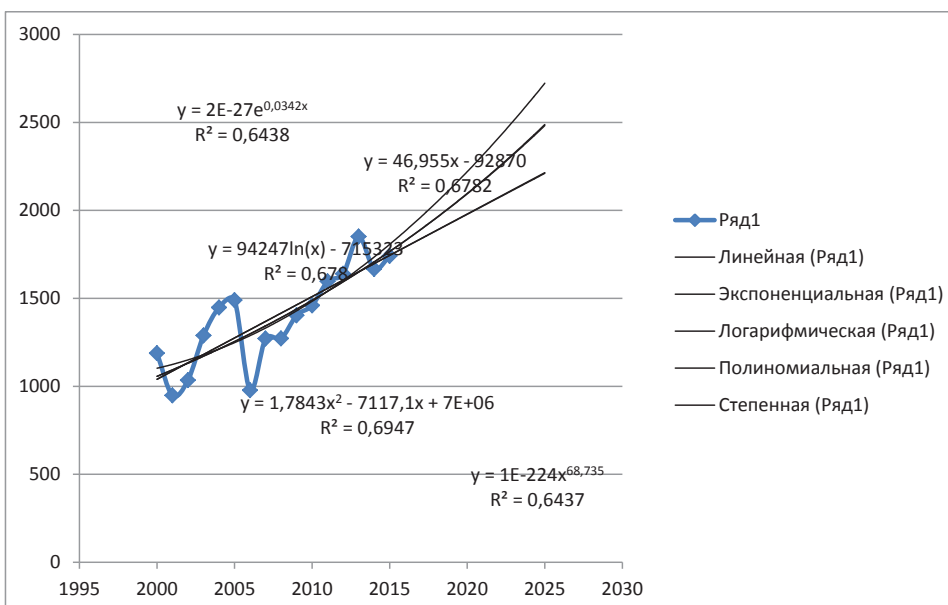

Рис. 3. Розрахунок прогностичних показників обсягу виробництва плодів і ягід в господарствах населення*

*Розрахунки автора

рік та хоча б 5-відсоткового показника від загального обсягу виробництва витрат на випоювання телят загальний обсяг виробництва молока в усіх категоріях господарств у 2025 р. повинен становити 17 млн. т, а в сільськогосподарських підприємствах – 10,0 млн. т. Фактично ж у 2015 р. сільськогосподарські підприємства країни виробили 2,67 млн. т. До 2025 р. їм необхідно збільшити обсяг виробництва молока майже в чотири рази.

Схожа ситуація і в розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства. Відмінність спостерігається лише в тому, що господарства населення збільшують обсяги виробництва відповідної продукції. Резуль-

тати розрахунків перспективних обсягів виробництва в господарствах населення наведено на рис. 3.

Найімовірніше, обсяг виробництва плодів, ягід і винограду в господарствах населення у 2025 р. досягне 2500 тис. т. З урахуванням необхідності забезпечення показника середньодушового споживання 90 кг на одну особу за рік загальний обсяг виробництва в усіх категоріях господарств повинен становити 3,85 млн. т, а в сільськогосподарських підприємствах – 1,35 млн. т. Фактично ж у 2015 р. всі сільськогосподарські підприємства країни виробили 0,412 млн. т плодів і ягід, або ж у три рази менше.

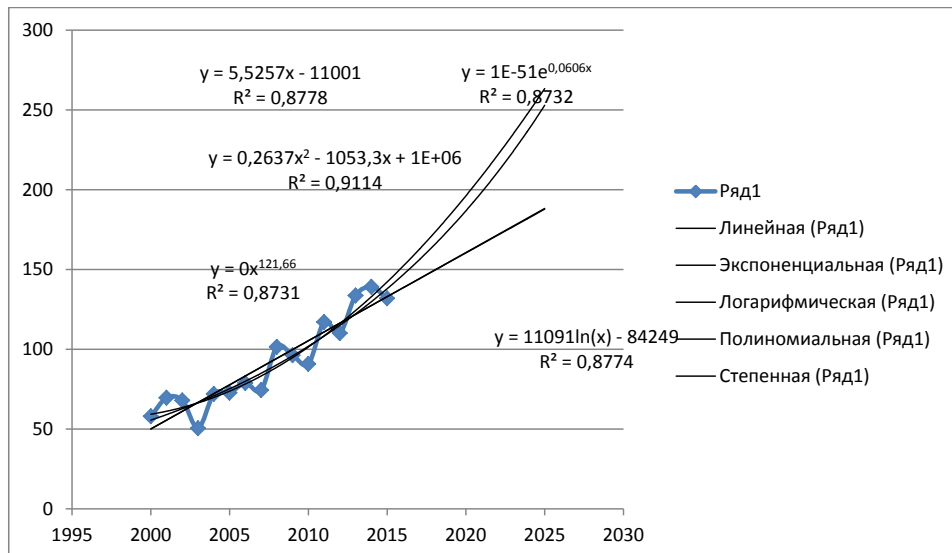

Рис. 4. Розрахунок прогнозних показників обсягу виробництва валової продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах*

*Розрахунки автора

Таким чином, для забезпечення продовольчих потреб міських та сільських жителів у збалансованому харчуванні сільськогосподарськими підприємствами країни, як показують прогнозні розрахунки, необхідно практично в чотири рази збільшити обсяги виробництва молока, утричі – плодів і ягід, в одинадцять разів – яловичини, на 80% – свинини. Обсяги виробництва всіх інших видів продукції в сільськогосподарських підприємствах у ретроспективі є такими, що можуть забезпечувати потреби не лише вітчизняних, а й зарубіжних споживачів.

Для деталізації подальших прогнозних розрахунків необхідно окреслити найбільш імовірний перспективний обсяг виробництва валової продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах. Розрахунки, результати яких наведено на рис. 4, показують, що за збереження ретроспективних тенденцій до 2025 р. цей показник зросте до 180 млрд. грн. у постійних цінах 2010 р.

Забезпечення саме таких цільових параметрів розвитку диктується необхідністю збереження наявних обсягів експорту продукції (насамперед рослинницької), оскільки вони у 2016 р. забезпечували понад 40% валютних надходжень у країну з-за кордону. За 9 місяців 2016 р. за загального обсягу експорту 25,8 млрд. доларів лише від реалізації зернових культур та рослинницьких олій отримано 7,0 млрд. доларів, що становило 27,1%. Втрата цих коштів у зв'язку з переорієнтацією вітчизняного АПК на виняткове задоволення потреб вітчизняних споживачів була б великою помилкою і призвела б до погіршення ключових макроекономічних показників та загального зниження рівня життя населення. Отже, значні структурні зрушення в сільськогосподарському виробництві повинні спрямовуватися на значне зростання обсягів постачання м'яса, молока та плодів і ягід на вітчизняний агропродовольчий ринок, з одного боку, і на збереження досягнутого рівня експорту сільськогосподарської продукції – з іншого.

Висновки. Вище окреслено перспективні параметри розвитку лише основних, найважливіших для забезпечення продовольчої безпеки країни галузей сільськогосподарського виробництва. Але поряд з

ними необхідним є відродження багатьох менш значних галузей, функціонування яких потрібне для якісного покращення і урізноманітнення харчування наших співвітчизників, а також нарощування експортного аграрного потенціалу. У сільськогосподарських підприємствах країни необхідно відроджувати такі колись розвинуті галузі, як льонарство, тютюництво, хмільництво, виробництво лікарських рослин у рослинництві, а також вівчарство, конярство, бджільництво, кролівництво у тваринництві. Попит на ці види продукції стабільно зростає як на внутрішньому, так і на зовнішньому агропродовольчих ринках. Крім того, останніми роками в багатьох європейських країнах високими темпами зростає виробництво козиного, овечого та буйволячого молока і продуктів з них, які відзначаються особливими дієтичними властивостями, а також інших малопоширених натежер видів продукції рослинництва і тваринництва.

Таким чином, майбутній розвиток виробництва у сільськогосподарських підприємствах відповідно до прогнозу полягатиме у випереджальному зростанні таких галузей, як скотарство, свинарство, садівництво і ягідництво, виробництво малопоширених продуктів рослинництва і тваринництва. Завдяки цьому докорінно зміниться тип розвитку галузі загалом, а також відродиться її багатогалузевий характер.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Перспективи та можливі ризики розвитку сільського господарства України у 2013 році: науково-аналітичний прогноз / [Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов, В.Я. Месель-Веселяк та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та М.І. Пугачова. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. – 320 с.
2. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір [Текст] / [О.М. Бородіна та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної; Нац. акад. наук України, Ін-т економіки та прогнозування. – К.: [б. в.], 2012. – 318 с.
3. Станасюк Н.С. Прогнозування розвитку агробізнесу у Львівській області / Н.С.Станасюк // Науковий вісник ЛНТУ України. – 2014. – Вип. 24/4. – С. 310–314.
4. Чечель О.М. Прогнозування розвитку сільського господарства і АПК у забезпеченні продовольчої безпеки території: дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2006. – 208 с.